
Suuren muuton politiikkaa

Pentti Puoskari: Väärää politiikkaa suuren muuton vuosina? Virolaisen ja Paasion hallituksen elinkeino- ja rakennepoliittikka 1964–1968. Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden väitöskirja No 67, Itä-Suomen yliopisto 2013. 309 s. ISBN 978-952-61-1268-8.

Pentti Puoskari on syventynyt Suomen historian väitöskirjassaan 1960-luvun rakennemuutoksen hallintaan ja hallitsemattomuuteen. Aihe on tärkeä suomalaisen elämänmenon, politiikan sekä sosiaalisten jakojen ja ristiriitojen historialliselle ymmärtämiselle. Aiemman tutkimus- ja muistelukirjallisuuden luoma 1960-luvun Suomen kuva tarkentuu yksityiskohdiltaan ja muuttuu yleisilmeeltään. Vankka tutkimus tarjoaa runsaasti tuoretta tietoa Kekkonen presidenttikauden ainoasta porvarillisesta enemmistöhallituksesta, Virolaisen hallituksesta (1964–1966), ja politiikan jatkuvuuksia ja rajoituksia osoittava tarkastelu luo uuden tulkinnan sitä seuranneesta vasemmistöenemmistöisestä Paasion hallituksesta (1966–1968).

Puoskari perustelee ja kehittää tutkimustehtävänsä arvioimalla kriittisesti tähänastista tutkimusta, ja aiempien tulkintojen kommentointi kulkee kirpeän virkistävänä juonteena työn läpi. Tutkimuskirjallisuus on käytössä laajasti ja monipuolisesti. Joillakin politiikka-alueilla, lähinnä koulutuspolitiikassa, tutkimuskentän hallinta ei tosin näytä aivan ajantasaiselta. Kun tässäkin tutkimuksessa Suomen erityispiirteitä kirkastetaan vertailuilla Ruotsiin, olisi ollut paikallaan tukeutua niin sanottua Ruotsin mallia käsittelevään ruotsalaiseen tutkimukseen.

Teoreettiseksi lähestymistavakseen Puoskari toteaa uusinstitutionalismin. Teorian hyödyntämiseen hänellä on hyvää pohjaa omassa aikaisemmassa tutkimustyössään, ennen kaikkea valtio-opin väitöskirjassa *Talouspolitiikan funktiot ja instituutiot* vuodelta 1992. Historialliseksi institutionalismiksi kutsuttuun uusinstitutionalisiin alalajiin liittyy polkuriippuvuuden käsite. Siitä on selvästikin hyötyä, kun Puoskari tulkitsee Virolaisen ja Paasion hallitusten sidoksia suomalaisen vaurastumismallin ja poliittisten valtarakenteiden jatkuvuuksiin.

Historiallista institutionalismia on kuitenkin kehitelty vilkkaasti viimeisten kymmenen vuoden aikana, ja tähän uuteen kirjallisuuteen Puoskari ei näytä tutustuneen. Polkuriippuvuuksien yhteydessä korostetaan kontingenssia. Kuhkan poliittiseen toimintatilanteeseen kuuluu institutionaalisten rajoitusten ja avointen, epävarmojen ja kiistanalaisten valintojen yhdistelmä. Tähän keskusteluun perehtyminen olisi voinut vielä jäntevöittää tulkintaa siitä, miten poliittisten toimintatapojen jatkuvuudet sekä politiikan tarkoittamattomat seuraukset kietoutuivat yhteen Virolaisen ja Paasion hallitusten toiminnassa.

Tärkeänä linjana institutionalismin kehittämissä on ollut muutoksen analyysi. Aiemmin institutionaalisen muutoksen teoreettista kuvaa hallitsi kriisi, joka saattoi kääntää polun uuteen suuntaan. Uudempina painoituksina ovat, esimerkiksi yhdysvaltalaisen Kathleen Thelenin ja saksalaisen Wolfgang Streeckin töissä, erilaiset vähittäisen muutoksen muodot. Virolaisen ja Paasion hallitusten toimintavoissa näyttäisi olleen sellaista jatkuvuutta ja muutosta, mitä Thelen ja Streeck kutsuvat institutionaaliseksi kerrostumiseksi. Uusia aineksia, kuten kokonaisvaltaisen suunnittelun periaatteita, omaksuttiin vanhojen toimintatapojen päälle.

Polkuriippuvuus on Puoskarille osittain tapa käsitteellistää tutkimuksen historiallis-empiirisiä tuloksia, osittain teoreettinen hypoteesi, jota testataan historiallis-empiirisen tutkimuksen avulla. Rakennemuutoksen hallintaan viittaa käsitepari ”elinkeino- ja rakennepolitiikka”. Sen alla käsittelyyn tulee useita erilaisia ja eritasoisia politiikkoja, kuten talouspolitiikka, maatalouspolitiikka, asutuspolitiikka, kehitysaluepolitiikka, koulutuspolitiikka ja asuntopolitiikka. Käsitteiden ja erityisesti juuri ”politiikka”-loppuisten yhdyssanojen ongelmiin olisi ollut paikallaan kiinnittää enemmän huomiota. Siltä osin kuin kysymys on tutkijan analyttisistä käsitteistä, määrittelyt voisivat olla selvempiä. Toisaalta 1960-luvun politiikan analyysia syventäisi systemaattisempi paneutuminen siihen, millaisin käsittein politiikan toimijat hahmottivat ja jäsensivät toimintakenttäänsä ja sen suhdetta yhteiskunnan rakenteisiin. Pikasilmäys POHTIVA-tietokannassa oleviin puolueohjelmiin – joita Puoskari ei ole sisällyttänyt aineistoonsa – osoittaa, etteivät esimerkiksi ”rakennepolitiikka” tai ”elinkeinopolitiikka” esiintyneet puolueohjelmissä ennen 1970-lukua.

Rakene- ja elinkeinopolitiikka eivät olekaan Puoskarin tarkastelussa erillisiä politiikkalohkoja. Pikemminkin ne ovat tutkijan näkökulmia niihin eri politiikkoihin, joita kaksi 1960-luvun puolivälin molemmin puolin toiminutta, kokonpanoltaan erilaista mutta poliitiikaltaan yllättävän samanlaista hallitusta – Puoskarin sanoin ”saranahallitusta” – harjoittivat. Analyysin ja synteessin yhdistäminen on vaativa tehtävä. Puoskari onnistuu siinä hyvin, jos kohta paikoin joko yksityiskohtainen kerronta tai rohkea yleistäminen voi hämmäntää lukijaa.

Tutkimusaineisto on laaja ja monipuolinen. Se koostuu politiikan valmistelun, päätöksenteon ja toi-

meenpanon tuottamasta materiaalista, johon kuuluu keskeisten henkilöiden ja puolueiden arkistomateriaalia, komiteamietintöjä, sanoma- ja aikakauslehtiä, tv- ja radio-ohjelmia sekä tilastomateriaalia. Aineiston luennassa ja siihen viitattaessa näkyvät historian tutkijan lähdekriittiset hyveet. Muutamat horjahdukset historiallisissa faktoissa, kuten ensimmäisen punamultahallituksen ajoituksessa ja pääministerin nimessä, ovat kokonaisuuden kannalta vähämerkityksisiä.

Esityksen yleisrakenne on johdonmukainen. Joillakin kohdin jäsentely tuottaa toistoa ja vaikeuttaa argumentaation seuranta, näin esimerkiksi siinä, miten syksyn 1967 devalvaation käsittely pilkkoutuu: devalvaation budjettipoliittisia seurauksia käsitellään paljon ennen kuin devalvaation päätyminen kuvataan (8.3., 10.3.). Puoskari arvostelee aiempaa tutkimusta osuvasti keskittymisestä valtapolitiikkaan, mutta hän itse kertoo kovin seikkaperäisesti hallitusten muodostamisen valtapelistä. Hänen tälle esittämänsä perustelu – tätä tietä sovittiin politiikan linjoista – on sinänsä hyvä, mutta tutkimusongelma uhkaa näissä kuvauksissa häipyä näkyvistä.

Tekstissä on riemastuttavia rinnastuksia ja kiteytyksiä, joihin sisältyy hienoa yhteiskuntakriittistä ja eettistä sanomaa. Puoskari osoittaa vakuuttavasti 1960-luvun läpi kulkeneita jatkuvuuksia ajattelu- ja toimintatavoissa, jotka kehystivät suomalaista poliittista kamppailua. Niihin kuului valtiontalouden ajatteleminen kansantalouden tilan indikaattorina enemmän kuin kansantalouden tai rakennemuutoksen hallinnan instrumenttina. Hän päättelee uskottavasti, että nämä ajattelu- ja toimintatavat edistivät rakennemuutoksen hallitsemattomuutta. Siten ne jyrkensivät rakennemuutokseen liittyneitä sosiaalisia jakoja ja etenkin nuorten ihmisten jakautumista tulevai-

suuden näköaloiltaan sangen erilaisiin ryhmiin. Jaot näkyivät Itä- ja Pohjois-Suomen ihmisten suuressa muutossa etelän asutuskeskuksiin ja Ruotsiin.

Tutkimusote rikkoo ansiokkaasti sitä, mitä Pertti Haapala on kutsunut suomalaisen yhteiskuntatutkimuksen rakenneparadigmaksi. Siinä rakenteet ja yhteiskunta muuttuvat toimijoita tarvitsematta. Puoskarin kertomuksessa on toimijoita: Virolaisen ja Paasion hallitusten ministerit, tuon ajan muut poliitikot ja Kekkonen, politiikkaa valmistelleet ja toimeenpanneet virkamiehet ja asiantuntijat sekä eturyhmien edustajat. He eivät ole vain muutoksen agentteja vaan heidän toiminnallaan on muutosta koskevia seurauksia, tosin usein tarkoittamattomia. Myös ihmiset, jotka kokivat muutoksen omassa elämänmenossaan ja toteuttivat sitä maassa- ja maastamuuttoratkaisuillaan, tulevat rakennemuutoksen kuvaan, joskin ymmärrettävästi vain yleisellä tasolla. Puoskari myöntää, ettei hänen tarkastelunsa yllä siirtolaiskokemukseen, ja nostaa tämän teeman haasteeksi tulevalle tutkimukselle.

Tällaista väitöskirjaa ei voisi saada aikaan yliopiston nykynormien mukaan rientävä nuori tutkijakoulun kasvatti. Työ kuvastaa tekijänsä kokemusta talouspolitiikan asiantuntijana ja tutkijana, ja siitä näkyy myös rakennemuutoksen arkisiin merkityksiin yltävä omakohtainen elämäkokemus. Samalla tämä historiallinen tutkimus on vahvasti perusteltu puheenvuoro ajankohittaiseen keskusteluun politiikan ja talouden suhteista.

PAULI KETTUNEN
HELSINGIN YLIOPISTO